

Holistisch leren – leren met alle zintuigen

Al onze kennis is gebaseerd op waarneming.

De vijf zintuigen zijn de bewaarders van de ziel.

Leonardo da Vinci

Het is al 500 jaar geleden dat het grote allround-genie Leonardo da Vinci dit zei, en toch is zijn uitspraak vandaag actueel als nooit tevoren.

Want de kinderen van onze kennismaatschappij krijgen hun waarnemingsrepertoire steeds minder uit de eigen zintuiglijke ervaring maar veeleer uit de wereld van media en computer. De kinderlijke ontwikkeling van de zintuigen is steeds meer blootgesteld aan de entertainmentindustrie van de mediamultinationals. Ze schotelen de kinderen een wereld voor, een *tweedehandsleven*, waarin men passief moet consumeren. Al vanaf zes uur 's ochtends zoemen monsters door de lucht om zich met behulp van lasers in een nieuw sterrenstelsel te stralen. Of agressieve dinosaurussen vertrappelen brullend en puffend alle leven op aarde. Daar middenin leert het jonge kinderhart het zinnelijke begeren kennen: de nieuwe chocoreep met de superkracht of de gestijlde Barbiepop. Lelijke monsters, domme mutanten en arrogante helden spelen de hoofdrollen in de privé-ontbijt-tv.

Ongelooflijk maar waar: voordat een kind zijn eerste eigen ervaringen met geweld kon maken, heeft het op zijn twaalfde jaar 14.000 moorden op televisie gezien! Een door een vuistslag gevelde Superman rent het volgende moment levendig achter *de slechterik* aan om hem op een reeks stampen te trakteren. Geen angst, ook hij staat meteen weer recht! Deze *sta-op-mannetjes* geven geen zintuiglijk uitsluitel of een klap pijn doet of zelfs dodelijk kan zijn. Geweld lijkt zonder gevolgen, zonder zintuiglijk gevoel en vooral zonder lijden te verlopen. De wilde jacht loopt gewoon voorbij het leven, aan de zintuiglijke realiteit voorbij.

Onze kinderen zijn steeds meer geneigd om de werkelijkheid gelijk te stellen met de drogbeelden van de media. Wie kent ze niet *de blauwe Milka koe*, die al in de hersenen van kinderen rondspookt, nog lang voordat ze een echte koe hebben gezien. Waar blauwe koeien rustig grazen, waar mooie mensen gelukkig leven, waar superhelden alle problemen met geld en geweld oplossen, is er weinig plaats voor de echte zintuiglijke realiteit. Een ervaren volwassene houdt deze schijnwereld misschien buiten; maar kinderen missen de vergelijking met de eigen zintuiglijke ervaring. Ze beschouwen de beelden als uittreksels uit de realiteit. Wie kan het hen kwalijk nemen? Per slot van rekening presenteert de wereld zich in films zo echt en *gemakkelijk*. De fastfoodwaarneming functioneert vrij volgens het motto: "Ik heb het gezien op TV, dus is het waar!"

Deze door specialisten genoemde *ikomanie*¹, het bedwelmd zijn door beelden – is een historisch nieuw feit van onze informatiemaatschappij. De ontwikkeling van de zintuigen van het kind dreigt zich daarin te verliezen: steeds meer kinderen hebben waarnemingsproblemen, waarvan de oorzaken in gestoorde organische functies liggen of in hun gewijzigde levens- en milieuomstandigheden.

Onder de organische oorzaken zijn er hersendysfuncties die tijdens de zwangerschap (bijvoorbeeld infectie van de moeder, inname van toxische stoffen), bij de geboorte (bijvoorbeeld onvoldoende zuurstoftoevoer) of in de vroege kindertijd (bv. ernstige inflammatoire ziekten) zijn ontstaan. Hier kunnen alleen een arts en een ervaren therapeut helpen.

---

¹ De term *ikomanie* wordt samengesteld van *eikon* (afbeelding) en *mania* (bedwelmd zijn).

De meeste zintuigstoringen zijn echter omgevingsafhankelijk. Veel kinderen lijden onder een gebrek aan ontwikkelingsprikkelers in hun omgeving, die hen te weinig zintuiglijke ervaring, lichaamscontact en bewegingsvrijheid biedt. Met dit tekort gaat meestal een overaanbod aan visuele en akoestische stimuli gepaard. Ogen en oren zijn overgestimuleerd, terwijl tast-, ruik- smaak- en evenwichts-zintuigen ontoereikend worden gestimuleerd en dreigen te verkommen. Vele onderzoeksprojecten tonen aan dat een zekere mate van omgevingsstimuli aanwezig moeten zijn om een succesvol samenspel van uiterlijke en innerlijke impulsen te garanderen, d.w.z. om te zorgen voor een gezonde hersenenontwikkeling.

Welke rol spelen de zintuigen hier eigenlijk? Ze zijn essentieel, zeer gevoelige sleutels voor de omgeving. Het kind ontmoet de levende wezens en voorwerpen vooreerst door zijn zintuigen. Het kan het nieuwe zien, horen, proeven, ruiken, voelen en aanraken. Op deze zintuiglijke weg verzamelt het belangrijk indrukken over zijn omgeving, zichzelf en zijn medemens. Het gaat vol verlangen op een spannende leerreis, waarbij het begrijpen begint met het grijpen. Het kind verwerft nog vóór de taalverwerving een zintuiglijke kennis. Geleidelijk groeit zijn zintuiglijke ervaringschat, waarnaar het in de toekomst zal kunnen teruggrijpen. Het heeft gevoeld hoe een regendruppel of een muggenbeet op de huid voelt en kan er bliksemsnel adequaat op reageren. Dit is zeer belangrijk, omdat alleen het zelf ervaren – verworven uit het praktische handelen met echte mensen en echte dingen – zich duurzaam en holistisch, dat wil zeggen met alle zintuigen, in het geheugen vastzet. Er ontstaan nieuwe denkwerktuigen, die het kind de veiligheid voor de verdere leerstappen bieden.

Onze zintuigen werken dus als sponzen, die talloze prikkels uit de omgeving absorberen. Ze zijn de informatiesnelwegen, die vitale informatie naar de hersenen vervoeren. Ons geheugen is verantwoordelijk voor de biochemische opslag van binnenkomende zintuiglijke indrukken. Hoe meer zintuigen aan het informatietransport deelnemen des te duurzamer onze hersenen deze opslaan. Dit biedt enorme kansen voor het rijpingsproces van het kind maar ook grote gevaren!

Vandaag, worden steeds meer kinderen overspoeld door de eenzijdige waarnemingsvloed uit de media. Veel ouders vermijden onenigheid met hun kinderen, geven te snel toe aan de consumptie- en mediadruk. Ze voeden steeds minder actief op, hun kinderen zitten passief voor de TV of de computer volgens het motto: “Je hebt toch ook wat rust nodig!” Maar het is een bedrieglijke rust, omdat de dagelijkse zintuiglijke overbelasting zware gevolgen heeft. Het zicht en het gehoor van de kinderen zijn overprikkeld, andere elementaire zintuigen zijn onderontwikkeld. Steeds meer kinderen krijgen door dit eenzijdige *zintuiglijke aanbod* uit balans. Ze worden zenuwachtig, lijden aan slaap- en concentratiestoringen. Ze ontwikkelen zich tot kleine Rambo’s en Spring-in-’t-velden, die altijd en overal op zoek zijn naar de *totale actie*.

Het aantal kinderen met waarnemingsproblemen of slechte sensorische integratie groeit gevaarlijk! Zelden is slechts één waarnemingsveld gestoord of een geïsoleerd zintuig niet functioneel. De kinderen zitten veeleer in een lijdensweg van gecombineerde uitval van het sensorisch systeem. Hun hersenen hebben de structuren die nodig zijn voor de verwerking van zintuiglijke indrukken niet of onvoldoende ontwikkeld. Ze vinden het moeilijk onder de menigte van stimuli de belangrijke van de onbelangrijke te onderscheiden, de informatie juist te classificeren en er ervaringen mee te verbinden. Ze kunnen ruimtelijke en temporele opeenvolging van stimuli niet juist inschatten, dus ook niet onthouden en er adequaat op reageren. Kortom: de integratie van zintuiglijke prikkels in het centrale zenuwstelsel is verstoord.

Enkele voorbeelden: kinderen met auditieve waarnemingsstoornissen nemen een akoestische prikkel, een geluid, weliswaar correct op, maar ze herkennen zijn betekenis niet of fout. Ze zijn niet in staat om uit afzonderlijke klanken een woord te vormen. Kinderen met tactiele waarnemingsstoornissen zijn ofwel ongevoelig voor pijn, overschrijden graag lichaamsgrenzen en zoeken voortdurend

massieve aanrakingsprikkelers. Ofwel zijn ze overgevoelig, ontvluchten tederheid, raken niet graag aan zoals modder of vingerverf, en bouwen een tactiele afweer op.

Met dergelijke en andere waarnemingsstoornissen gaan steeds ontwikkelings- en leerstoornissen gepaard: gebrek aan concentratie, slecht geheugenprestaties, hoge graad van afleiding en verstoring. Dit alles zorgt voor psychische stress. Kinderen met waarnemingsstoornissen kunnen zich slechts met grote inspanningen gepast en evenwichtig aanpassen aan de situatie en hun omgeving. Ze komen vaak tussen, verdringen anderen, laten voortdurend voorwerpen vallen of stoten ze om. Dit stoten en opvallen verhoogt hun onzekerheid en vermindert hun psychische veerkracht. Ze lijden voortdurend aan de angst niet te kunnen voldoen aan de eisen van hun omgeving.

Als de eigen zintuiglijke ervaring met de concrete wereld afwezig blijft, dan kunnen onze kinderen alleen in de beelden de maat van alle dingen zoeken. Maar het grijpen, dat alle begrijpen onmiskenbaar voorafgaat, kan niet worden vervangen door mediaconsumptie: de regenworm voelt alleen in de hand vochtig en soepel aan en niet op de televisie of het computerspel!

Onze kinderen hebben behoefte aan een verstandige opvoedingsomgeving, die met expertise tegemoet kan komen aan de permanente zintuiglijke overbelasting. Zij hebben nood aan ouders en opvoeders, die zo vaak mogelijk naar hartenlust in de open lucht laten verblijven en laten ontdekken, die hen het plezier laten van het ontdekken en verkennen. Om de gevoeligheid van de zintuigen te ontwikkelen, moeten kinderen zelfstandig primaire ervaringen opdoen. En kinderen zijn erop gebrand zoveel mogelijk verschillende dingen in hun omgeving met alle zintuigen te ervaren, zelf en met hun speelkameraden. Ze willen hun vragen en interesses door zelf te ontdekken, te verkennen en te onderzoeken verdiepen en met anderen delen. Maar ze moeten daartoe de kans en de plaats krijgen.

Kinderen zouden zo vaak mogelijk de kans moeten krijgen het leven daar op te zoeken, waar het zich concreet toont: aan de beek en op de weide, op de straat en in de supermarkt, bij de bakker en op het politiebureau. Hoe vaker zij deze primaire ervaringen opdoen, dus concreet en persoonlijk met mensen en dingen omgaan, des te holistischer openen ze zich voor de wereld in haar zintuiglijke vorm.

Maar als kunstmatige werelden zich opdringen en echte belevingswerelden verdringen, als alleen de beelden *spreken* en de persoonlijke communicatie stolt, als de techniek heerst en de zintuiglijkheid sterft, is de storing in de ontwikkeling van het kind voorgeprogrammeerd.

Hoe liefdevoller en competenter we de opvoeding van de zintuigen bevorderen, des te beter kunnen de kinderen omgaan met de nieuwe eisen die van de informatiemaatschappij aan hun sensomotorische vaardigheden worden gesteld. Hoe vroeger waarnemingsgestoorde kinderen therapeutische hulp ontvangen, des te duurzamer kunnen ze in de zin van een echte narijping worden geholpen. Kinderen met stoornissen in het sensomotorische bereik hebben meer beweging binnen- en buitenshuis nodig, meer zintuiglijke ervaring door ravotten en ontdekken. En ze hebben meer tijd, geduld, geborgenheid en groot vertrouwen nodig.

Onze kinderen kunnen meer dan alleen horen en zien! Ze kunnen mensen voelen, nieuwe voorwerpen tasten, dingen smaken, de natuur ruiken en deelnemen aan de zintuiglijke ervaring vol nieuwsgierigheid en vreugde!

Dr. Charmaine Liebertz